

Opracował Henryk Wasilewski

Wstęp

Zbliżająca się dwusetna rocznica urodzin Fryderyka Chopina jest okazją, by nie tylko dokładnie przypomnieć twórczość i postać wielkiego kompozytora i pianisty (twórczość Chopina, jak i jego osoba są znakami kultury), ale również, odwołując się do Chopinowskiego przykładu, zastanowić się nad tym, kim jest artysta - artysta w ogóle - jaki jest związek jego dzieła z biografią; można w końcu porozmawiać o czasie i przestrzeni, w których artysta żył i tworzył. Takie interdyscyplinarne i całościowe potraktowanie zagadnienia zgodne jest ze współczesną holistyczną koncepcją edukacji. Proponowane scenariusze zajęć łączą treści omawiane w szkole średniej (ponadgimnazjalnej) na lekcjach wiedzy o kulturze, języka polskiego i, częściowo, historii. Jeśli chodzi o język polski, zagadnienie najbardziej odpowiada programowi klasy drugiej liceum (przy okazji omawiania literatury, kultury romantycznej), można też prowadzić je dla klasy trzeciej (maturalnej), wtedy materiał z epoki romantyzmu wykorzystamy jako powtórzenie do matury; jeśli chodzi o wiedzę o kulturze, zajęcia odpowiadają programowi pierwszej, drugiej bądź trzeciej klasy - w zależności od tego, w której klasie w danej szkole realizuje się ten przedmiot. Lekcję może prowadzić dwóch nauczycieli (wiedzy o kulturze i języka polskiego), najprawdopodobniej jednak poprowadzi ją polonista, który ma jednocześnie przygotowanie i uprawnienia, by uczyć również wiedzy o kulturze (tak jest chyba w większości szkół).

SCENARIUSZ 1 - SZAFARNIA

Temat: „Ziemia Twojej muzyki...” - Dobrzyńskie spotkanie z Chopinem

Założenia ogólne

Na miejsce prowadzenia zajęć wybrano znany Ośrodek Chopinowski w Szafarni, w miejscowości, w której młody Fryderyk Chopin dwukrotnie spędzał wakacje (1824, 1825), gościnnie

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

przyjmowany przez rodzinę swego kolegi Dominika Dziewanowskiego (przy okazji tego pobytu odwiedził kilkanaście miejscowości na ziemi dobrzyńskiej, ziemi chełmińskiej, Pomorzu i Kujawach). Wykorzystamy więc nie tylko „ducha miejsca”, ale też możliwości organizacyjne tego ośrodka. Lekcja może być częścią wycieczki edukacyjnej – szlakiem Chopina w województwie kujawsko-pomorskim.

Cele lekcji

Uczniowie:

- charakteryzują ogólnie epokę, w której żył Fryderyk Chopin, wskazują na zjawiska w kulturze – romantyzm; podkreślają ówczesną sytuacją Polaków – zabory
- przypominają najważniejsze wyróżniki romantyzmu w muzyce (materiał z wiedzy o kulturze - podręcznik)
- przypominają sylwetkę Fryderyka Chopina (biografia artysty, ze szczególnym uwzględnieniem jego lat szkolnych)
- zapoznają się z historią miejsca, w którym odbywają się zajęcia (historia Szafarni, informacje o rodzinie Dziewanowskich); wskazują inne miejscowości na ziemi dobrzyńskiej, ziemi chełmińskiej, Pomorzu i Kujawach, które odwiedził Chopin (potrafią te miejscowości pokazać na mapie)
- czytają ze zrozumieniem teksty źródłowe dotyczące Chopina; wskazują na cechy stylu młodego artysty; przypominają literacką rolę epistolografii
- charakteryzują, na podstawie listów Chopina, klimat epoki (życie w dziewiętnastowiecznym dworze)
- słuchają wybranych młodzieńczych utworów Chopina
- redagują notatkę z lekcji

Uwagi dotyczące realizacji tematu; formy i metody pracy

Zajęcia trwają jedną godzinę lekcyjną, uzupełnieniem lekcji jest zwiedzenie Ośrodka (obejrzenie zgromadzonych eksponatów) i spacer po parku.

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

Nauczyciel łączy tradycyjną metodę problemową z formą pracy grupowej, wprowadza częściowo metodę dramy; uczniowie dyskutują, przedstawiają swoje uwagi, pracują w grupach z tekstem, wcielają się w wybrane role, formułują wnioski.

Środki dydaktyczne

- podręcznik do wiedzy o kulturze: *Człowiek – twórca kultury*, Wydawnictwo STENTOR, Warszawa 2003, s. 94 (muzyka programowa), 98-101 (Czas muzyki)
- podręcznik do języka polskiego dla klasy drugiej liceum i technikum: *Przeszłość to dziś*, Wydawnictwo STENTOR, Warszawa 2008, cz. I (romantyzm), s. 12-13, 56 (list romantyczny), 169-173 (Chopin, muzyka romantyczna)
- witryna Internetowego Centrum Informacji Chopinowskiej Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina – <http://pl.chopin.nifc.pl/institute/> (potrzebny komputer podłączony do Internetu i ekran)
- nagrania wybranych utworów Fryderyka Chopina (płyta CD; potrzebny odtwarzacz)
- wybrane listy Fryderyka Chopina (do rodziców, m.in. *Kurier Szafarski*, do kolegów – Jana Białobłockiego i Jana Matuszyńskiego)
- fragmenty tekstów literackich i opracowań dotyczących Chopina, np. z książki Bożeny Weber, *Chopin*, Wrocław 2000
- mapa województwa kujawsko-pomorskiego i mapa ziemi dobrzyńskiej (z informacjami o wybranych miejscowościach tego regionu, wyd. Stowarzyszenia Gmin Ziemi Dobrzyńskiej)
- fotografie miejsc związanych z pobytami Fryderyka Chopina – na ziemi dobrzyńskiej, ziemi chełmińskiej, Pomorzu i Kujawach (pokaz multimedialny, potrzebny komputer i ekran)
- karty zadań dla uczniów

Przebieg lekcji

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

1. WPROWADZENIE (ok. 10 min)

Nauczyciel: włącza nagranie utworu Chopina i wyświetla na ekranie – z rzutnika multimedialnego - fotografię portretu Fryderyka Chopina i fotografię plakatu V Międzynarodowego Konkursu Chopinowskiego w 1955 r. (wierzby i klawiatura fortepianu). Przedstawia fragment wiersza Romana Brandstaettera pt. „Żelazowa Wola” (do tego wiersza nawiązując pierwsza część tematu):

„I szukam wierzb nad Utratą.

Ziemia twojej muzyki.

A muzyka?

Nie wyobrażam sobie bez niej Polski

Fryderyku.”

oraz początek nekrologu, który po śmierci Chopina napisał Cyprian Kamil Norwid:

„Rodem warszawianin, sercem Polak, a talentem świata obywatel...”

- Prosi uczniów, by zastanowili się nad sensem przytoczonych słów.

Krótką dyskusja.

Uczniowie: (przewidywane wypowiedzi uczniów):

- muzyka Chopina związana jest z Polską – z polskim pejzażem, z miejscem urodzenia artysty na Mazowszu (wierzby nad Utratą); ziemia polska jest źródłem tej muzyki, a muzyka ta jest wpisana w polską kulturę – określa Polskę
- Chopin związany był – poprzez urodzenie – przede wszystkim z Warszawą, poprzez uczucie – z Polską (choć pamiętamy, że połowę życia przeżył poza Polską, ojciec kompozytora był Francuzem); wielkość talentu kompozytora sprawia, że jego muzyka – a pośrednio i on sam – należy do całej ludzkości

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

Nauczyciel: prosi uczniów, by umieścili twórczość Chopina w historii kultury. Kiedy żył i tworzył Fryderyk Chopin? Co wiedzą o jego epoce – o ówczesnej literaturze, muzyce?

Trwa swoista „burza mózgów”

Uczniowie: (przewidywane wypowiedzi):

- wskazują na zjawiska w kulturze – romantyzm (zwracają uwagę na takie elementy kultury romantycznej, jak indywidualizm, kult artysty, podróże, zainteresowanie folklorem); podkreślają ówczesną sytuacją Polaków – zabory.

Nauczyciel: podaje temat lekcji (wyświetla na ekranie)

2. ROZWINIĘCIE (ok. 30 min)

Nauczyciel: prosi uczniów, by – wykorzystując notatkę o życiu i twórczości Fryderyka Chopina (kalendarium jego życia i twórczości mieli przygotować w domu) – przypomnieli, w których miejscowościach w Polsce bywał artysta.

Uczniowie: podają nazwy miejscowości i regionów.

Nauczyciel: wyświetla mapę Polski z zaznaczonymi miejscowościami – związanymi z kompozytorem (zapewne wszystkich miejscowości uczniowie nie wymieniają); mapa opracowana na podstawie witryny Internetowego Centrum Informacji Chopinowskiej (Polska Chopina). Prosi uczniów, by określili, który region Polski jest najbogatszy w miejsca związane z Chopinem.

Uczniowie: wskazują na ziemię dobrzyńską. Na ziemi dobrzyńskiej jest najwięcej – po Warszawie – miejsc związanych z Chopinem.

Nauczyciel: prosi uczniów, by przypomnieli, jakie znaczenie w życiu młodego Chopina miały przyjazdy do Szafarni; co wiedzą na temat jego pobytu w majątku Dziewanowskich.

Uczniowie: (przewidywane wypowiedzi) – w krótkiej dyskusji mówią o przyjaźni Fryderyka z Dominikiem Dziewanowskim, o gościnnym przyjęciu młodego „warszawiaka” w Szafarni, wycieczkach do okolicznych dworów, poznawaniu miejscowej kultury, listach do rodziny – w formie „Kuriera Szafarskiego” (są to sprawy ogólnie raczej

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

znane, jeszcze z gimnazjum; chodzi więc o ich przypomnienie i poszerzenie).

Nauczyciel: dzieli grupę na 3-4 kilkuosobowe zespoły, rozdaje odbitki ksero listów Chopina (każdy uczeń otrzymuje odbitkę), prosi o przeczytanie tekstów. Uczniowie mają – na podstawie listów Chopina – ustalić, kogo odwiedził Chopin przy okazji pobytu w Szafarni, jakie poczynił obserwacje dotyczące życia na wsi. Mają spróbować nakreślić portret psychologiczny młodego artysty; także zwrócić uwagę na formę listów.

Uczniowie: czytają tekst (**do tekstu można dołączyć kilka pytań – by ćwiczyć czytanie ze zrozumieniem, ćwiczenie ważne ze względu na maturę z języka polskiego**), krótko dyskutują w swoich grupach, następnie - przedstawiają swoje spostrzeżenia. Przewidywane odpowiedzi dotyczą sposobu spędzania czasu przez młodego Chopina, miejscowości i osób, które odwiedził, sytuacji, które zapamiętał. Chopin jawi się nie tylko jako młody artysta, podejmowany z honorami w ziemiańskich dworach, ale też jako wesóły, o dużym poczuciu humoru młodzieniec. Uczniowie powinni zwrócić uwagę na formę listów („Kuriera Szafarskiego”) – zdradzającą niemały talent literacki ich autora; na umiejętność obserwacji otoczenia, duże poczucie humoru (także umiejętność żartowania z siebie).

Nauczyciel: uzupełnia wypowiedzi uczniów, podkreśla rolę epistolografii w kulturze romantycznej. Rozdaje **karty zadań (karty pracy)** oraz mapy województwa kujawsko-pomorskiego i ziemi dobrzyńskiej – dla tych samych kilkuosobowych grup. W karcie pracy należy określić związek Chopina z miejscowościami na ziemi dobrzyńskiej, ziemi chełmińskiej, Pomorzu i Kujawach (nie wszystkie pojawiają się w czytanych na lekcji listach Chopina, nie można jednak zakładać, że uczniowie o nich nie słyszeli; uczniowie powinni skorzystać z informacji znajdujących się na odwrocie mapy ziemi dobrzyńskiej). Należy – w miarę możliwości – napisać, z kim (poza Chopinem)/ z czym (historia, zabytki, przyroda) dana miejscowość się kojarzy. Trzeba też umieć wymienione miejscowości wskazać na mapie. **Wykorzystanie kart zadań (kart pracy) porządkuje wiedzę. KARTA PRACY – załącznik.**

Uczniowie: pracują w grupach - wypełniają karty zadań, pracują z mapą województwa kujawsko-pomorskiego i z mapą ziemi dobrzyńskiej.

Nauczyciel: proponuje, by jedna osoba z każdej grupy wcieliła się w jakąś postać (może to być młody Chopin, adresat/adresatka jego listów,

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

przewodnik turystyczny) i w odpowiedniej do wybranej roli formie przedstawiła pracę swojego zespołu. Taka metoda – elementy dramy - uatrakcyjnia i ożywia lekcję, jest też dobrym ćwiczeniem wyobraźni i żywego słowa.

Uczniowie (wybrani): – „grając” wybrane role - podają informacje dotyczące wskazanych miejsc – mówią o ich historii i teraźniejszości, o zabytkach, wartych zwiedzenia obiektach itd. (przynajmniej część miejscowości, choćby Toruń, Golub-Dobrzyń, Obory, Świecie, Nieszawa, jest młodzieży, z różnych względów, znana). Próbują zwięźle scharakteryzować życie na wsi dobrzyńskiej, zwracają uwagę na stosunkowo skromne dwory dobrzyńskich ziemian (taki obraz tych dworów wylania się z listów młodego Chopina); pokazują na dużej mapie (tradycyjnej, mapa wyświetlona wcześniej na ekranie jest zbyt schematyczna i pozwala tylko na bardzo ogólną orientację w terenie) zaznaczone w karcie miejscowości.

Uczniowie (pozostali): nagradzają oklaskami wystąpienia swoich koleżanek/kolegów.

Nauczyciel: komentuje relacje uczniów; prosi o ewentualne uzupełnienie pozostałych uczestników lekcji (już w formie standardowej uczniowskiej wypowiedzi).

Uczniowie : uzupełniają wypowiedzi koleżanek/kolegów „aktorów”.

Nauczyciel: otwiera stronę internetową Centrum Informacji Chopinowskiej Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina – by uzupełnić uczniowskie informacje, o te, których uczniowie nie znaleźli w listach, których nie potrafili podać. Wyświetla na ekranie fotografie wymienionych miejscowości, krótko je komentuje, po czym, jeszcze raz, wyświetla te same fotografie, tym razem bez komentarza - dla utrwalenia (pokaz slajdów).

Uczniowie: oglądają prezentację – i uzupełniają karty zadań; słuchają wybranego utworu Chopina.

Nauczyciel: po prezentacji zdjęć i wysłuchaniu utworu prosi uczniów o podsumowanie lekcji i sformułowanie wniosków końcowych.

3. PODSUMOWANIE (ok. 5 min)

Uczniowie z pomocą nauczyciela formułują wnioski z lekcji (przewidywane lub proponowane wnioski):

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

- Fryderyk Chopin to jeden z największych artystów świata, wybitny kompozytor i pianista („poeta fortepianu”). Reprezentuje w kulturze epokę romantyzmu; cechą sztuki romantycznej – także muzyki – jest m.in. sięganie do folkloru i odwoływanie się do narodowej tradycji
- Muzyka Chopina wypływa z kultury polskiej (polonezy, mazurki); zauważalne są w niej inspiracje polskim folklorem
- Znaczącą rolę w kształtowaniu się twórczej osobowości Chopina odegrały wakacyjne wyprawy młodego artysty na wieś, jego podróże po Polsce, w czasie których poznawał kulturę polską, zabytki, obyczaje, folklor; wśród tych wypraw – szczególnie istotne są jego pobyty na ziemi dobrzyńskiej - w Szafarni. Z listów młodego Chopina (przede wszystkim z „Kuriera Szafarskiego”) dowiadujemy się, że artysta odwiedził wiele miejscowości w naszym regionie, że był tu życzliwie przyjmowany, miał przyjaciół. Ziemia dobrzyńska inspirowała Chopinowską twórczość – więc to również „ziemia Jego muzyki” (nawiązanie do sformułowania użytego w temacie lekcji).
- Poznajemy młodego Chopina nie tylko jako niezwykle utalentowanego muzyka (miał także niemały talent literacki, o czym świadczą jego listy, ich styl) – ale także jako normalnego, wesołego, ciekawego świata chłopca

Nauczyciel ocenia uczniów, zadaje pracę domową i zaprasza do zwiedzenia znajdującej się w Ośrodku Chopinowskim ekspozycji oraz na spacer po parku otaczającym dworek w Szafarni.

Praca domowa: Przygotuj plan wycieczki klasowej *Szlakiem Chopina po ziemi dobrzyńskiej*

ZAŁĄCZNIK – KARTA ZADAŃ (KARTA PRACY)*

1. Które miejscowości i które osoby wymienia Chopin w swoich listach?

miejscowości.....

osoby.....

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

2. Czego dowiedziałaś się/dowiedziałeś się z listów młodego Chopina o życiu na wsi dobrzyńskiej w pierwszej połowie XIX wieku (dwór szlachecki, chłopci); przedstaw w kilku zdaniach
3. Znajdź na mapie województwa kujawsko-pomorskiego i na mapie ziemi dobrzyńskiej podane niżej miejscowości (wykorzystaj indeks): Białkowo, Bocheniec, Dulsk, Golub-Dobrzyń, Gulbiny, Kikół, Kozłowo k. Świecia, Nieszawa, Obory, Obrowo, Płonne, Radomin, Szafarnia, Toruń, Turzno, Ugoszcz
4. Przyporządkuj podane miejscowości do regionów historycznych. Które znajdują się na ziemi dobrzyńskiej, a które na ziemi chełmińskiej, Pomorzu i na Kujawach?
5. W jakim celu Fryderyk Chopin odwiedził wymienione niżej miejscowości (spróbuj znaleźć odpowiedź w listach artysty); w jakim celu mógł je odwiedzić?

Białkowo.....

Dobrzyń nad Drwęcą.....

Dulsk.....

Golub.....

Gulbiny.....

Kikół.....

Kozłowo.....

Obory.....

Obrowo.....

Płonne.....

Radomin.....

Sokołowo.....

Szafarnia.....

Kujawsko-Pomorski Szlak Fryderyka Chopina

www.chopin2010.visitkujawsko-pomorskie.pl

Toruń.....

Turzno.....

Ugoszcz.....

6. Gdzie w naszym regionie spotkał się Chopin z kulturą ludową (folklorem). Na czym polegało to spotkania?

.....

7. Z kim (poza Chopinem)/ z czym kojarzą Ci się miejscowości

Golub (Golub-Dobrzyń).....

Nieszawa.....

Obory.....

Płonne.....

Toruń.....

* Wzór karty zadań jest jeden – dla 3-4 kilkuosobowych zespołów (praca w grupach) – jednak odpowiedzi na pytania nie będą identyczne (może poza punktami 3 i 4), choćby dlatego, że poszczególne grupy otrzymają różne teksty. Nastąpi więc wymiana informacji i uzupełnienie karty zadań.

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

